

Adviescommissie afgesloten strafzaken

Postbus 20303 2500 EH Den Haag

Bezoekadres:
Korte Voorhout 8
2511 EK Den Haag

Zaken [verzoeker 1] (ACAS 022), [verzoeker 2] (ACAS 026) en [verzoeker 3] (ACAS 028)

Beknopt relaas van de feiten

Op 2 september 1998, tussen 19.00 en 20.00 uur, vond een gewelddadige overval plaats in een woning aan de [a-straat] in Arnhem. De bewoonster, [slachtoffer 1] werd daarbij doodgeschoten. Op een andere vrouw, [slachtoffer 2], die tijdens de overval de woning binnenkwam, werd ook geschoten. Zij heeft dat wonderwel overleefd. Uit de woning zijn enkele betaalpassen en wat geld weggenomen, alsmede een zogenoemde slavenarmband. Uit het ingestelde onderzoek is niet gebleken dat de woning door de dader(s) grondig is doorzocht. In de kast van de slaapkamer bevond zich bijvoorbeeld contant geld, dat niet is meegenomen. Een in de woning aanwezige kluis lijkt niet te zijn aangeroerd. Van braaksporen in of aan de woning is evenmin gebleken.

Slachtoffer [slachtoffer 2] heeft verklaard dat zij bij binnenkomst in de woning, slachtoffer [slachtoffer 1] zag staan met achter haar een man met een vuurwapen. Zij zei dat de man geld wilde, waarop [slachtoffer 2] zei dat zij enkel kleingeld bij zich had. Vervolgens werd beide slachtoffers gezegd naar de slaapkamer te gaan, waar zij op aanwijzing van de man op het bed moesten gaan liggen. Daarna is tweemaal geschoten. Eén schot heeft [slachtoffer 1] dodelijk geraakt. Het andere schot raakte [slachtoffer 2]. Volgens [slachtoffer 2], die heeft verklaard slechts één dader te hebben gezien, sprak de man goed Nederlands, zij het met een accent. Zij beschrijft de dader als een man met een Turkse, Marokkaanse of Molukse achtergrond.

Rechtsgang

Voor de gekwalificeerde diefstal, met de dood tot gevolg, zijn negen mannen veroordeeld: [verzoeker 1] (verzoeker 1), [verzoeker 2] (verzoeker 2), [verzoeker 3] (verzoeker 3), [betrokkene 1], [betrokkene 2], [betrokkene 3], [betrokkene 4], [betrokkene 5] en [betrokkene 6]. Vier van de negen mannen zijn op 12 december 2000 door het gerechtshof Arnhem veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijf jaren ([betrokkene 2], [verzoeker 3], [betrokkene 4] en [betrokkene 6]), één van de verdachten is door het gerechtshof veroordeeld tot een gevangenisstraf van tien jaren ([betrokkene 1]) en twee verdachten zijn in hoger beroep veroordeeld tot een gevangenisstraf van twaalf jaren ([verzoeker 1] en [verzoeker 2]).¹ Een achtste verdachte ([betrokkene 3]), die in eerste aanleg tot een gevangenisstraf van vijf jaren is veroordeeld², heeft geen hoger beroep ingesteld. De negende verdachte ([betrokkene 5]), in eerste aanleg veroordeeld tot een gevangenisstraf van acht jaren, heeft na instelling van het hoger beroep suïcide gepleegd. Daarom is het

¹ Zaaknummers 21/000018-00 ([verzoeker 1], zie ook ECLI:NL:GHARN:2000:AA8995), 21/000142-00 ([betrokkene 6]), 21/000026-00 (betrokkene 1), 21/000028-00 ([betrokkene 4]), 21-000143-00 ([verzoeker 3]), 21-000024-00 ([verzoeker 2]), 21-000027-00 ([betrokkene 2]).

² Rechtbank Arnhem 29 december 1999, zaaknummer 05.072601/99.

Openbaar Ministerie op 21 augustus 2000 in hoger beroep in zijn zaak niet-ontvankelijk verklaard.³

Een tiende man ([betrokkene 7]), die in Nederland ook als verdachte werd aangemerkt en in dat kader op 11 april 1999 in zijn woning in Duitsland is aangehouden, is in Nederland niet vervolgd. Een aan de Duitse autoriteiten gericht verzoek tot uitlevering is niet gehonoreerd, omdat [betrokkene 7] (ook) de Duitse nationaliteit heeft. Daaropvolgend zijn de Duitse autoriteiten een (eigen) strafrechtelijk onderzoek naar [betrokkene 7] gestart, op verdenking van betrokkenheid bij de gewelddadige overval met dodelijke afloop in Arnhem. In dat kader is de voorlopige hechtenis van [betrokkene 7] op 23 juni 1999 opgeheven en op 19 november 1999 volgde een 'Verfügung', waarin uiteengezet is dat en waarom tegen hem geen ernstige bezwaren bestaan.

De Hoge Raad heeft de tegen het arrest van het gerechtshof Arnhem ingestelde cassatieberoepen op 12 maart 2002 verworpen.⁴ Een tweetal ingediende herzieningsaanvragen is op 6 mei 2003 door de Hoge Raad niet-ontvankelijk verklaard.⁵

Het verzoek van de veroordeelden en hun advocaten

Aan het verzoekschrift liggen met name de resultaten van een onderzoek door de Projectgroep Gerede Twijfel, onder leiding van dr. H. Israëls, ten grondslag. De resultaten van dat onderzoek zijn gepubliceerd in het boek *De Arnhemse villamoord. Valse bekentenissen* (Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2014). In dat boek is betoogd dat de door veroordeelde [betrokkene 3] en veroordeelde [verzoeker 3] afgelegde bekentenissen vals zijn en dat de opnames van de verhoren laten zien dat die verklaringen tot stand zijn gekomen door ([betrokkene 3]) "steeds maar weer te laten gokken, door hem via suggesties in de goede richting te sturen, en een enkele keer ook door gewoon voorzegggen" (p. 8). Die stelling is in het boek uitvoerig onderbouwd. In dat kader is ook kritiek geuit op de verslaglegging van verhoren in de daarvan opgemaakte processen-verbaal. In het laatste hoofdstuk van het boek is die kritiek als volgt verwoord (p. 241-242):

"Voor studie van problemen met processen-verbaal biedt de Arnhemse villamoord materiaal in overvloed. Rare dingen zoals een verhoor dat wel is opgenomen maar waarvan geen proces-verbaal is opgemaakt (...), of een passage in een proces-verbaal die al op het computerscherm stond voordat werd begonnen met het verhoor (...), of twee omvangrijke processen-verbaal die in hun geheel werden opgesteld vóór het verhoor (...). Dit zijn echter vrij incidentele ontsporingen. Interessanter zijn de gewone processen-verbaal, waarbij onzichtbaar is geworden hoe de bekende verdachten zijn gestuurd door de verhoorders. En hoe 'verkeerde' dingen die een verdachte zegt, eenvoudigweg niet worden opgeschreven."

In het verzoekschrift wordt, verwijzend naar argumenten ontleend aan het boek van Israëls et al., verzocht om een aantal onderzoekshandelingen:

³ Zaaknummer 21-000021-00.

⁴ ECLI:NL:HR:2002:AD8906 ([verzoeker 2]), ECLI:NL:HR:2002:AD8903 (betrokkene 6]), ECLI:NL:HR:2002:AD8899 ([betrokkene 1]) en ECLI:NL:HR:2002:AD8901 ([verzoeker 1]). [betrokkene 4] werd niet-ontvankelijk verklaard in het cassatieberoep (ECLI:NL:HR:2002:AD8905).

⁵ HR 6 mei 2003 ECLI:NL:HR:2003:AH8765 (beide ingediend door [verzoeker 1]).

- a. analyse van de (audiovisuele registratie van de) verhoren door deskundigen – waarbij de Commissie ervan uitgaat dat wordt bedoeld op de verhoren van de veroordeelden [betrokkene 3] en [verzoeker 3];
- b. onderzoek door een deskundige (rechtpsycholoog) naar de vraag of [betrokkene 3] en [verzoeker 3] valse bekentenissen hebben afgelegd;
- c. psychologisch onderzoek naar de mate van suggestibiliteit en volgzzaamheid (compliance) bij [betrokkene 3] en [verzoeker 3];
- d. het horen van de rechercheurs die de verhoren van de verdachten hebben afgenomen – waarbij de Commissie ervan uitgaat dat wordt bedoeld op de verhoren van [betrokkene 3] en [verzoeker 3];
- e. het horen van de teamleiding van het onderzoeksteam;
- f. het horen van de CIE-officier van justitie omtrent de start van het onderzoek;
- g. onderzoek naar (nog aanwezige) stukken van overtuiging, met name onderzoek naar dactyloscopische sporen en (hernieuwd) (vergelijkend) DNA-onderzoek.

Het wettelijk kader voor de behandeling van het verzoek

Op grond van artikel 462, eerste lid van het Wetboek van Strafvordering is de Adviescommissie afgesloten strafzaken belast met de advisering over de wenselijkheid van een nader onderzoek als bedoeld in artikel 461, eerste lid, Sv, dat wil zeggen een nader onderzoek naar de aanwezigheid van een grond voor herziening als bedoeld in artikel 457, eerste lid, onder c Sv. Volgens laatstgenoemde bepaling kan de Hoge Raad een veroordeling herzien indien sprake is van een gegeven dat bij het onderzoek op de terechtzitting aan de rechter niet bekend was en dat op zichzelf of in verband met de vroeger geleverde bewijzen met de uitspraak niet bestaanbaar schijnt, zodanig dat het ernstige vermoeden ontstaat dat indien dit gegeven bekend zou zijn geweest, het onderzoek van de zaak zou hebben geleid hetzij tot een vrijspraak van de gewezen verdachte, hetzij tot een ontslag van alle rechtsvervolging, hetzij tot de niet-ontvankelijkverklaring van het Openbaar Ministerie, hetzij tot de toepassing van een minder zware strafbepaling.

De Commissie brengt haar advies uit aan de procureur-generaal bij de Hoge Raad (art. 462, lid 1, Sv) of aan de Hoge Raad zelf (art. 469, lid 1, Sv).

In de Nota van Toelichting bij het Besluit adviescommissie afgesloten strafzaken wordt opgemerkt dat onder de vraag naar de wenselijkheid van een nader onderzoek kan worden begrepen de vraag naar de vraagstelling en inrichting van dat onderzoek (§ 2.1). Ook kan de Commissie adviseren om in het kader van een nader onderzoek de door haar wenselijk geoordeelde onderzoekshandelingen te doen uitvoeren (Nota van Toelichting bij artikel 8 van het Besluit adviescommissie afgesloten strafzaken).

De activiteiten van de Commissie

De Commissie heeft het dossier, dat in hoger beroep aan het gerechtshof ter beschikking stond, op 9 april 2015 ontvangen. Vanuit de Commissie werden de leden De Doelder, Posthumus, Merckelbach, Franken, Visser en Cleiren met de voorbereiding van het advies belast. Daartoe hebben zij onafhankelijk van elkaar de dossierstukken bestudeerd en hun bevindingen meermalen met elkaar besproken. Het uiteindelijk door Franken opgestelde conceptadvies is op 18 mei 2018 tijdens de vergadering van de Commissie becommentarieerd en vervolgens vastgesteld.

Overige activiteiten

De Commissie heeft eveneens het dossier in de strafzaak tegen [betrokkene 3] – in wiens zaak geen hoger beroep is ingesteld – opgevraagd. Dat dossier bleek evenwel niet vindbaar. Een verzoek om nog bij de politie in Arnhem aanwezige stukken toe te sturen, heeft erin geresulteerd dat de Commissie op 9 maart 2016 in totaal twaalf verhuisdozen met stukken heeft ontvangen. Daarin bevinden zich vrijwel uitsluitend documenten die ook al in het strafdossier zitten. De Commissie heeft voorts het dossier opgevraagd betreffende de verdenking dat twee familieleden van veroordeelde [verzoeker 1] meeneed hebben gepleegd, toen zij ter terechtzitting van 13 oktober 1999 zijn gehoord als getuigen. In hun ter terechtzitting afgelegde verklaringen hebben deze getuigen – kort gezegd – een alibi aan veroordeelde [verzoeker 1] gegeven. Op 11 februari 2016 heeft de Commissie de verkorte arresten en de verkorte processen-verbaal van de terechtzitting in de zaken van deze familieleden van veroordeelde [verzoeker 1] ontvangen. Daaruit kan worden opgemaakt dat beide familieleden zijn veroordeeld wegens meeneed. Informatie die relevant is voor de beoordeling van het verzoekschrift kan uit deze processtukken echter niet worden gehaald. Navraag heeft geleerd dat onderliggende strafdossiers niet meer beschikbaar zijn.

Het tussenadvies

Op 29 juli 2016 heeft de Commissie een tussenadvies uitgebracht, dat hoofdzakelijk is gebaseerd op de bestudering van het (omvangrijke) dossier en de aan de verzoekschriften ten grondslag gelegde stukken. In dat advies heeft de Commissie vier voorlopige bevindingen gepresenteerd:

1. Blijkens de gebruikte bewijsmiddelen is de betrokkenheid van de verzoekers en van de andere veroordeelden bij het bewezen verklaarde delict in doorslaggevende mate gebaseerd op verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3]: uitsluitend in de voor het bewijs gebruikte verklaringen van deze toenmalige verdachten worden verzoekers en de overige veroordeelden rechtstreeks in verband gebracht met het delict.
2. Forensisch-technisch onderzoek, bijvoorbeeld naar de op de plaats delict aangetroffen vingerafdrukken of bloedsporen, heeft er niet toe geleid dat één van de verzoekers, een andere veroordeelde en/of [betrokkene 7] in verband kan worden gebracht met het delict.
3. Het in de bewijsmiddelen besloten liggende scenario dat [betrokkene 7] degene is geweest die de schoten heeft gelost die tot het overlijden van het ene slachtoffer en tot de verwondingen van het andere slachtoffer hebben geleid, wijkt af van het oordeel van de Staatsanwaltschaft Köln: hoewel ook de Duitse autoriteiten de beschikking hadden over de belastende verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3], is aldaar vastgesteld dat geen ernstige bezwaren bestonden tegen [betrokkene 7]. Uit de processen-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep blijkt niet dat het gerechtshof destijds bekend was met die vaststelling van de Duits autoriteiten en het daaromtrent in Duitsland opgestelde stuk.
4. De vaststelling van het gerechtshof dat bij het delict tien mannen betrokken zijn geweest en dat vijf mannen in of bij de woning zijn geweest ([verzoeker 2], [verzoeker 1], [betrokkene 1], [betrokkene 7] en [betrokkene 5]), komt niet overeen met de voor het bewijs gebruikte verklaring van het overlevende slachtoffer, die heeft verklaard slechts één dader te hebben gezien.

Onderzoek van de rechter-commissaris

In het tussenadvies heeft de Commissie tot uitdrukking gebracht dat zij het wenselijk acht dat de veroordeelden die geen verzoekschrift hebben ingediend nader worden gehoord over het delict en over de verklaringen die in de strafzaak zijn afgelegd. Daarnaast is in het tussenadvies opgenomen dat het wenselijk is ook [betrokkene 7] – die in Nederland wel als verdachte is aangemerkt maar niet is vervolgd – nader te horen. De advocaat-generaal Hofstee bij de Hoge Raad heeft daartoe vervolgens opdracht gegeven aan de rechter-commissaris van de rechtbank Noord-Holland.

In dat kader zijn door de rechter-commissaris [verzoeker 3] (op 13 juli 2017), [verzoeker 1] (op 27 november 2017), [verzoeker 2] (op 30 november 2017), [betrokkene 2] (op 20 december 2017) en [betrokkene 7] (op 22 februari 2018) gehoord. De advocaten van de verzoekers zijn voor deze verhoren uitgenodigd en waren bij de verhoren aanwezig. [betrokkene 4] en [betrokkene 6] konden niet worden gehoord, omdat hun verblijfplaats niet kon worden getraceerd. [betrokkene 3], die in Duitsland woonachtig is, heeft via zijn Duitse advocaat laten weten dat hij geen nadere verklaring wilde afleggen. Aan [betrokkene 1], die in Turkije woonachtig is, is via zijn (Nederlandse) advocaat de gelegenheid geboden de Commissie schriftelijk zijn standpunt kenbaar te maken. De Commissie heeft dat schriftelijke standpunt van [betrokkene 1] tot op heden niet ontvangen.

De Commissie vat de ten overstaan van de rechter-commissaris afgelegde verklaringen als volgt samen.

[verzoeker 3] heeft verklaard dat hij zich niet schuldig heeft gemaakt aan het bewezen verklaarde delict. Hij heeft voorts verklaard dat de door hem afgelegde verklaringen onder druk van de politie tot stand zijn gekomen en dat de verbalisanten hem de in zijn verklaringen opgenomen uitspraken tijdens de verhoren hebben aangereikt.

[verzoeker 1] heeft verklaard dat hij zich niet schuldig heeft gemaakt aan het bewezen verklaarde delict. Hij heeft voorts verklaard nadien van [verzoeker 3] te hebben gehoord dat diens verklaringen onder druk van de politie zijn afgelegd. Volgens [verzoeker 1] had hij in de periode waarin het bewezen verklaarde delict plaatsvond grote problemen met [verzoeker 2] en [betrokkene 1], omdat zij veronderstelden dat [verzoeker 1] hen in een andere zaak had verraden en dat zij daardoor in die zaak in Duitsland waren veroordeeld.

Dat laatste aspect komt terug in de verklaring van [verzoeker 2]. Ook hij heeft verklaard over de druk die tijdens de verhoren in het kader van de strafzaak door opsporingsambtenaren werd uitgeoefend. [verzoeker 2] heeft voorts opgemerkt dat [verzoeker 1] en een andere (Turkse) man indertijd wel hebben gesproken over een wit huis of een witte villa, maar dat de politie daarvan heeft gemaakt dat dit gesprek betrekking had op de villa waarin op 2 september 1998 een gewelddadige overval plaatsvond.

Ook [betrokkene 2] heeft verklaard onschuldig te zijn en dat hij door de politie is gedwongen te verklaren. Hij heeft verklaard na juli 1998 geen contact meer te hebben gehad met [verzoeker 1], in verband met een hoog oplopende ruzie tussen hen. Volgens [betrokkene 2] is zijn in het opsporingsonderzoek afgelegde verklaring dat hij in de avonduren van 2 september 1998 bij de getuige [getuige 1] was hem door de verhorende opsporingsambtenaren opgedrongen. De door hem in een verklaring benoemde uitspraak

van [verzoeker 3] – dat er in die woning niets viel te halen – zou betrekking hebben gehad op een woning in Nijmegen waar hij ([betrokkene 2]), met [verzoeker 3] en [verzoeker 1], enkele maanden voor september 1998 was geweest. Het zou, aldus [betrokkene 2], de politie zijn geweest die deze uitspraak heeft betrokken op de gewelddadige overval op 2 september 1998.

Ook [betrokkene 7] heeft verklaard dat hij zich niet schuldig heeft gemaakt aan de gewelddadige overval waarbij [slachtoffer 1] is doodgeschoten. Hij heeft opgemerkt dat hij op de desbetreffende avond in Duitsland was, op verjaardagsvisite.

Opvragen relevante informatie

De Commissie heeft voorts wenselijk geacht dat alle relevante informatie – criminele inlichtingen of anderszins – wordt opgevraagd die bij overheidsinstanties beschikbaar is over het delict waarvoor verzoekers zijn veroordeeld, zowel uit de periode van de strafzaken tegen verzoekers en andere veroordeelden als uit de periode na beëindiging van die strafzaken. Op 26 januari 2017 is door de teamleider Team Grootschalige Opsporing (TGO) van de Dienst Regionale Recherche van de Politie eenheid Oost-Nederland aan de advocaat-generaal bij de Hoge Raad bericht dat de afdeling Team Criminele Inlichtingen (TCI) van de politie in de systemen geen informatie heeft kunnen vinden.

De Commissie heeft bovendien navraag gedaan naar de beschikbaarheid van een destijds ten behoeve van de strafzaak door de politie bijgehouden afsprakenjournaal. Zij heeft dat om twee redenen van belang geacht. In de eerste plaats heeft de Commissie op basis van de beschikbare dossiers niet kunnen achterhalen op welk moment in het opsporingsonderzoek een verdenking is ontstaan tegen de mannen die uiteindelijk zijn veroordeeld en ook niet op welke feiten en omstandigheden die verdenking destijds was gebaseerd. In de tweede plaats is het de Commissie opgevallen dat in het dossier vijf getuigen worden vermeld, die in de loop van het opsporingsonderzoek hebben verklaard in de op basis van aanwijzingen van het slachtoffer [slachtoffer 2] gemaakte compositietekening een persoon te herkennen die niet tot de groep van veroordeelden behoort. De voornaam van die persoon komt overeen met de naam van de man die door een anoniem gebleven getuige is genoemd in een gesprek op 18 december 1998 van deze getuige met de rechter-commissaris en de officier van justitie. In dat gesprek heeft deze anonieme getuige verteld dat een man met die voornaam het land uit moest, omdat er iets was gebeurd in een groot, wit huis. Volgens de anonieme getuige heeft de man met die voornaam een vrouw doodgeschoten. Uit de haar ter beschikking staande stukken heeft de Commissie niet kunnen opmaken dat de herkenning door vijf getuigen of het gesprek van de anonieme getuige met de rechter-commissaris en de officier van justitie aanleiding is geweest voor nader onderzoek. In het dossier zijn evenmin aanknopingspunten te vinden voor een argument dat kan verklaren waarom een dergelijk onderzoek achterwege is gebleven.

Op 5 januari 2017 is door de teamleider TGO van de Dienst Regionale Recherche van de Politie eenheid Oost-Nederland aan de advocaat-generaal bij de Hoge Raad bericht dat de vragen die in de bovenstaande bevindingen besloten liggen niet op basis van een afsprakenjournaal kunnen worden beantwoord, omdat een dergelijk journaal in die tijd nog niet door de politie werd bijgehouden. Wel bevindt zich in de door de politie in Arnhem toegestuurde verhuisdozen met stukken een stuk dat als een (onvolledig) journaal kan worden gezien. Daarin is evenwel geen antwoord gevonden op de vragen van de Commissie.

Sporen

De Commissie is ook nagegaan of nog sporenmateriaal beschikbaar is dat tot nader forensisch onderzoek aanleiding kan geven. Op 12 juni 2015 heeft zij van het NFI een overzicht ontvangen van het aldaar beschikbare sporen- en referentiemateriaal van deze strafzaak. Daarnaast zaten enkele sporendragers in de verhuisdozen met stukken die de Commissie op 9 maart 2016 van de politie heeft ontvangen.

De sporendragers die de Commissie van de politie heeft ontvangen, zijn de volgende:

- een anonieme brief (met een sticker waaruit blijkt dat dactyloscopisch onderzoek is uitgevoerd);
- twee zwarte plakken, vermoedelijk gebruikt voor dactyloscopisch onderzoek;
- een vezel- en haarafname uit de Mercedes die door de dadergroep op 2 september 1998 zou zijn gebruikt;
- een plakstrip met als aanduiding “onder slachtoffer levend”;
- een sealstrip met kleine, platte, zwarte scherven – met een voor de Commissie niet leesbare beschrijving.

Navraag door een operationeel specialist A bij de Dienst Regionale Recherche Team Opsporing heeft uitgewezen dat bij de politie geen verdere sporendragers die betrekking hebben op deze strafzaak zijn aangetroffen. Onduidelijk is of dactyloscopische sporen (SVO 22, 24, 25, 29, 31, 1359 en 1539a) die in 1998-1999 niet bruikbaar werden geacht, zijn opgeslagen in HAVANK. Twee dactyloscopische sporen (SVO 23 en 32) zijn in elk geval in HAVANK opgeslagen.

Bij het NFI zijn de twee destijds veiliggestelde hulzen nog beschikbaar. Het NFI heeft de Commissie op 13 februari 2018 per e-mail laten weten dat deze hulzen destijds zijn aangeboden voor onderzoek bij de afdeling Wapens en Munitie, waarover op 26 oktober 1998 is gerapporteerd. Bij dit onderzoek zijn de hulzen met blote handen beetgepakt: destijds bestond nog geen DNA-protocol. Daarna zijn de hulzen opgenomen in ‘de landelijke verzameling van het gerechtelijk laboratorium’, hetgeen in de praktijk betekende dat de hulzen samen met vele andere hulzen onbeschermd gedurende drie jaar in een bak hebben gelegen waarin regelmatig met blote handen gezocht werd. Daarna zijn ze in zakjes verpakt. Een en ander brengt mee dat nu nog DNA-onderzoek uitvoeren aan deze hulzen zinloos is: de kans op een DNA-profiel is sowieso al erg laag en als al een DNA-profiel wordt verkregen, is met geen mogelijkheid meer te zeggen of dat materiaal er al op aanwezig was ten tijde van het veiligstellen (wat destijds ook niet DNA-vrij werd gedaan), of later op de hulzen terecht is gekomen door onderzoek met blote handen of via de andere hulzen in de landelijke verzameling.

Het Duitse onderzoek tegen [betrokkene 7]

Op 3 september 2015 is op verzoek van de Commissie door de Landelijk Officier Forensische Research, mr. E.E. van der Bijl, een rechtshulpverzoek gericht aan de Duitse autoriteiten, waarin het dossier in de Duitse strafzaak tegen [betrokkene 7] is opgevraagd. Dat dossier is op 5 oktober 2015 ontvangen. Uit het Duitse dossier blijkt het volgende.

[betrokkene 7] is op 11 april 1999 in Duitsland aangehouden op verzoek van de Nederlandse autoriteiten. Toen bleek dat hij niet aan Nederland kon worden uitgeleverd, is in Duitsland

een strafrechtelijk onderzoek tegen [betrokkene 7] gestart, op verdenking van betrokkenheid bij de gewapende overval in Arnhem op 2 september 1998. [betrokkene 7] heeft in voorarrest gezeten tot 23 juni 1999. Tijdens zijn detentie is hij meermalen door de Duitse en de Nederlandse politie verhoord. Hij heeft tijdens die verhoren elke betrokkenheid ontkend. Naar zijn zeggen spreekt hij de Nederlandse taal niet. Twee familieleden van [betrokkene 7] hebben in het Duitse onderzoek verklaard dat hij op 2 september 1998 in de avonduren bij een verjaardagsfeest in Bedburg, Duitsland, aanwezig was.

[betrokkene 7] heeft in het Duitse onderzoek toestemming gegeven zijn jas op te halen in zijn woning, zodat onderzoek naar bloedsporen op die jas kon plaatsvinden. Op 19 november 1999 heeft de officier van justitie in Arnhem aan zijn Duitse ambtgenoot bericht dat het onderzoek aan de jas geen belastende gegevens heeft opgeleverd. Op 2 juni 1999 heeft in Duitsland een Oslo-confrontatie plaatsgevonden met het slachtoffer [slachtoffer 2]. Zij heeft bij die Oslo-confrontatie [betrokkene 7] niet herkend.

In de strafzaken tegen verzoekers was het gerechtshof bekend met de resultaten van het onderzoek aan de jas van [betrokkene 7] en ook met het gegeven dat [betrokkene 7] niet is herkend door het slachtoffer [slachtoffer 2]. Uit de processen-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep blijkt evenwel niet dat het gerechtshof bekend was met de afloop van de strafzaak tegen [betrokkene 7] in Duitsland.

Bij de opheffing van de voorlopige hechtenis van [betrokkene 7] is door de Duitse autoriteiten vastgesteld dat geen ernstige bezwaren meer tegen hem bestaan. Dat is nog eens bevestigd in een zogenoemde Verfügung, gedateerd op 19 november 1999, waarin is besloten de strafzaak tegen [betrokkene 7] op te leggen. In dat kader zijn onder meer de volgende overwegingen geformuleerd:

“Vermerk:

a) (...) dass bei den dortigen molekulargenetischen Untersuchungen der Jacke des Beschuldigten keine Blutanhaftungen der beiden Geschädigten [slachtoffer 1] und [slachtoffer 2] gefunden werden konnten (vgl. Bl. 432 R.).

(...)

d) (...)

Der Beschuldigte [betrokkene 7] bestreitet jegliche Beteiligung an den fraglichen Taten (vgl. Bl. 86 R, 90 f., 309 ff., 319 f. 370 d. A.). Er gibt an, er sei im Juli oder August 1998 in den Niederlanden gewesen, um dem gesondert verfolgten [betrokkene 1], niederländische Autokennzeichen mit Papieren zu bringen. Zur Tatzeit am 02.09.1998 sei er nicht in den Niederlanden, sondern in Bedburg bei einer Familienfeier gewesen.

Von den in den Niederlanden gesondert verfolgten [verzoeker 3] und [betrokkene 3] wird der Beschuldigte [betrokkene 7] als vermutlicher Täter der Schüsse angegeben. [verzoeker 3] erklärt, der gesondert verfolgte [verzoeker 1] habe dies von dem Tatgeschehen berichtet (Bl. 41). (...)

Auch [betrokkene 3] kann zum eigentlichen Tatgeschehen aus eigener Wahrnehmung keine Angaben machen (Bl. 59 x). Beide Zeugen vom Hörensagen haben im Übrigen ihre ursprünglichen Angaben bei späteren Vernehmungen widerrufen (Bl. 409 ff-, 412, 419). Von entscheidender Bedeutung bei der Bewertung des Ermittlungsergebnisses ist, dass die Zeugin [slachtoffer 2] den Beschuldigten

[betrokkene 7] bei einer Wahlgegenüberstellung vom 02.06.1999 nicht als Täter wiedererkannt hat (Bl. 354 ff.).

Die Zeugin [slachtoffer 2] hat außerdem bei ihrer zeugenschaftlichen Vernehmung am 02.06.1999 durch die Kriminalpolizei in Bergheim (Bl. 356 ff. d. A.) und bei einer Vernehmung bei der niederländischen Polizei vom 14.10.1998 (Bl. 268 d. A.) übereinstimmend ausgesagt, bei dem Täter, den sie gesehen habe, müsse es sich um einen Mann handeln, der die niederländische Sprache sehr gut beherrsche oder sie als Muttersprache spreche, da er in mindestens drei Situationen besondere niederländische Ausdrücke benutzt habe.

Der Beschuldigte [betrokkene 7] hat jedoch glaubhaft bestritten, der niederländischen Sprache mächtig zu sein. Dieses Bestreiten ist glaubhaft, da die gesondert verfolgten [verzoeker 3] und [betrokkene 3] bei ihren Vernehmungen durch die niederländische Polizei (Bl. 141, 166 und 197 d. A.) jeweils übereinstimmend ausgesagt haben, dass der Beschuldigte [betrokkene 7] zwar Türkisch und gut Deutsch spreche, sie aber nicht wüßten, dass er der niederländischen Sprache mächtig sei.

Darüber hinaus haben die Zeugen [betrokkene 8] (Bl. 332 ff. d. A.) und [betrokkene 9] (Bl. 337 ff. d. A.) am 03.05.1999 ausgesagt, der Beschuldigte [betrokkene 7] habe sich am Tattag ab 18.00 Uhr im Hause des Zeugen [betrokkene 8] mit ihnen auf der Geburtstagsfeier der gemeinsamen Nichte [betrokkene 10] befunden, die dort zusammen mit ihrer Mutter aus der Türkei zu Besuch gewesen sei. Der Beschuldigte soll dort auch übernachtet haben. Eine Kopie des Ausweises der [betrokkene 10] wurde zur Akte gereicht (Bl. 343 d. A.). Ihr Geburtstag ist der [geboortedatum].1991. Auch wenn sich aufgrund des verwandschaftlichen Verhältnisses Zweifel an der Zuverlässigkeit der Alibizeugen ergeben, sind deren Angaben derzeit nicht entscheidend zu widerlegen.

Weitere zur Überführung geeignete Beweismittel stehen nicht zur Verfügung. Die Tatwaffe konnte nicht aufgefunden werden und auch die erst kürzlich in den Niederlanden durchgeführte Untersuchung an einem Kleidungsstück des Beschuldigten führte nicht zu den Beschuldigten belastenden Feststellungen."

De verhoren in het opsporingsonderzoek – in het bijzonder van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] – en de gemaakte opnames

De Commissie heeft op basis van het dossier vastgesteld dat de verdachten in deze strafzaak tijdens het opsporingsonderzoek veelvuldig zijn ondervraagd:

- [verzoeker 1] is 12 keer verhoord, steeds als verdachte.
- [verzoeker 2] is 8 keer gehoord als getuige en 13 keer verhoord als verdachte.
- [verzoeker 3] is 21 keer verhoord, steeds als verdachte.
- [betrokkene 3] is 21 keer verhoord, steeds als verdachte.
- [betrokkene 2] is 1 keer gehoord als getuige en 32 keer verhoord als verdachte.
- [betrokkene 1] is 3 keer gehoord als getuige en 20 keer verhoord als verdachte.
- [betrokkene 5] is 3 keer gehoord als getuige en 18 keer verhoord als verdachte.
- [betrokkene 4] is 12 keer verhoord, steeds als verdachte.
- [betrokkene 6] is 11 keer verhoord, steeds als verdachte.

Tijdens het opsporingsonderzoek hebben de verdachten nauwelijks een beroep gedaan op het hun toekomende zwijgrecht of - voor zover zij als getuigen zijn gehoord - op hun

verschoningsrecht. Verschillende verdachten hebben verklaringen afgelegd over door hen gepleegde delicten. Zoals hiervoor is opgemerkt, hebben echter uitsluitend [betrokkene 3] en [verzoeker 3] op enig moment in het opsporingsonderzoek bekennende verklaringen afgelegd over hun betrokkenheid bij de gewelddadige overval op 2 september 1998.

De Commissie heeft de beschikking gekregen over de videobanden van de verhoren van de verdachten die zijn opgenomen. Zij heeft zich daarbij geconcentreerd op de videobanden van de verhoren van [betrokkene 3] en [verzoeker 3]. Van [betrokkene 3] zijn uitsluitend de verhoren op 8, 9 en 10 april 1999 op band opgenomen. De verklaringen die [betrokkene 3] toen heeft afgelegd, zijn niet voor het bewijs gebruikt. De verhoren van [verzoeker 3] zijn evenmin allemaal opgenomen. De verhoren waarin hij de omslag maakt van een ontkennende proceshouding naar een bekennende proceshouding, op 13/14 april 1999, zijn niet opgenomen. Voor het bewijs zijn (passages uit) de verklaringen die [verzoeker 3] op 30 maart 1999, 6 april 1999, 16 april 1999 en 4 mei 1999 heeft afgelegd, gebruikt. Die verhoren zijn op videoband opgenomen.

In de processen-verbaal van de verhoren die niet zijn opgenomen, bleef onvermeld waarom geen opnames zijn gemaakt. Wel heeft de Commissie kunnen vaststellen dat uitsluitend verhoren op het politiebureau in Arnhem zijn opgenomen en dat verhoren elders niet zijn opgenomen.

De Commissie heeft vastgesteld dat ter terechtzitting van 13 juni 2000 de volgende fragmenten van de opgenomen verhoren van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] op de zitting in hoger beroep zijn bekeken:

- 1e verhoor van [verzoeker 3], 00:46-00:50⁶;
- 2e verhoor van [verzoeker 3], 02:10-02:13;
- 3e verhoor van [verzoeker 3], 01:00-01:30;
- 7e verhoor van [verzoeker 3], 00:50-01:16;
- 18e verhoor van [verzoeker 3], 00:26-00:55;
- 18e verhoor van [verzoeker 3], 00:55-01:12;
- 18e verhoor van [verzoeker 3], 01:21-01:23;
- 18e verhoor van [verzoeker 3], 01:30-01:31;
- 18e verhoor van [verzoeker 3], 02:10-02:13;
- 18e verhoor van [verzoeker 3], 02:24-02:43;
- 20e verhoor van [verzoeker 3], 00:55-01:04;
- 5e verhoor van [betrokkene 3], 01:20-01:40;
- 5e verhoor van [betrokkene 3], 02:02-02:58.

Het gerechtshof heeft aldus kennis genomen van 3,65 uur van de opgenomen verhoren, waarbij de nadruk is gelegd op de opnames van het 18e verhoor van [verzoeker 3] en het 5e verhoor van [betrokkene 3].

De secretaris van de Commissie heeft alle beschikbare banden van de verhoren van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] bekeken en haar bevindingen daaromtrent aan de Commissie gerapporteerd. De voltallige Commissie heeft de integrale opname van het 5e

⁶ Tijdsaanduiding weergegeven in uren en minuten.

politieverhoor van [betrokkene 3] – waarin hij voor het eerst een bekennende verklaring heeft afgelegd – bekeken en besproken. De leden Franken en Merckelbach hebben daarnaast gedurende twee dagen onderdelen van andere verhoren van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] bekeken en hun bevindingen aan de voltallige Commissie gerapporteerd. De opnames van de verhoren van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] zijn bovendien systematisch vergeleken met de van die verhoren opgemaakte processen-verbaal.

De bevindingen van de Commissie

Algemene beschouwingen

De verzoekschriften steunen – in navolging van de in boekvorm gegoten bevindingen van de Projectgroep Gerede Twijfel – in hoofdzaak op twee pijlers: (1) de stelling dat aan (de verslaglegging van) de verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] zoveel manco's kleven dat daarin een (mogelijke) grond voor herziening kan worden gevonden en (2) de stelling dat vraagtekens moeten worden geplaatst bij de door het slachtoffer [slachtoffer 2] afgelegde verklaringen en dat twijfels bestaan over haar verwondingen.

Voor een zorgvuldige onderbouwing van haar bevindingen en een goed begrip van haar advies, acht de Commissie het van belang enkele algemene opmerkingen vooraf te laten gaan aan haar beoordeling van de in de verzoekschriften gepresenteerde pijlers. Die opmerkingen hebben slechts tot doel het kader te schetsen dat de Commissie als vertrekpunt van haar beoordeling heeft genomen. De Commissie is bij de formuleringen van deze algemene opmerkingen geïnspireerd door beschouwingen van advocaat-generaal Aben in zijn vordering tot herziening in de zaak van “De zes van Breda”.⁷

De Commissie stelt voorop dat het gerechtshof in de onderhavige strafzaken nadrukkelijk aandacht heeft besteed aan zowel de vraag of de verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] rechtmatig zijn verkregen als de vraag naar de betrouwbaarheid van die verklaringen. Het oordeel van het gerechtshof daarover is uitvoerig gemotiveerd. Tijdens het onderzoek ter terechtzitting in hoger beroep heeft het gerechtshof bovendien banden bekeken van de videoverhoren en zijn in dit verband ook getuigen gehoord.

De taak van de Commissie is niet om haar weging van het (destijds) beschikbare materiaal in de plaats te stellen van die van het gerechtshof. De Commissie kan slechts advies uitbrengen over de vraag of sprake is van tijdens de behandeling van de strafzaak onbekende feiten en omstandigheden dan wel van voortschrijdend inzicht die aanleiding kunnen geven tot (een onderzoek naar) de vaststelling dat sprake is van een grond voor herziening zoals bedoeld in artikel 457, eerste lid, onder c Sv.

Die opdracht aan de Commissie noopt in beginsel tot terughoudendheid. Tegelijkertijd rekent de Commissie het tot haar verantwoordelijkheid dat zij zich rekenschap behoort te geven van de mogelijkheid dat het destijds gegeven oordeel niet juist is en dat aanleiding kan bestaan de voor het bewijs gebruikte verklaringen opnieuw te beoordelen. Die aanleiding kan worden gevonden, indien naar het oordeel van de Commissie sprake is van een potentieel onveilige veroordeling. Die term is door de Commissie in haar jaarverslag

⁷ ECLI:NL:PHR:2012:BW7190. In de hiernavolgende citaten zijn de in de originele tekst opgenomen voetnoten niet overgenomen.

2017 gebruikt, voor zover hier relevant, voor een einduitspraak die naar het oordeel van de Commissie een groter dan gebruikelijk risico op een onjuiste vaststelling van de relevante feiten in zich bergt, omdat de destijds gebruikte bewijsmiddelen, de destijds gebruikte bewijsconstructie en/of de destijds gebruikte bewijsoverwegingen in elk geval naar hedendaags inzicht serieus te nemen vragen oproepen in termen van betrouwbaarheid, deugdelijkheid en/of wetenschappelijke onderbouwing – ook zonder dat reeds een nieuw gegeven bestaat dat de basis kan vormen voor een vordering of een verzoek tot herziening.

Die benadering sluit aan bij een beschouwing van Aben, in zijn hiervoor genoemde vordering tot herziening, over het “novum” als bedoeld in artikel 457, eerste lid, onder c Sv. Door Aben is met kracht van argumenten betoogd dat bij de beoordeling van de mogelijkheid en de noodzaak van herziening niet alleen de relevantie en het gewicht van het potentiële novum zelf moeten worden bepaald, maar dat ook een weging moet plaatsvinden van de bewijsvoering waarop de veroordeling is gestoeld:

“Indien de veroordeling bijvoorbeeld wordt gedragen door meervoudig, krachtig en wederkerig onafhankelijk bewijsmateriaal (zoals eventueel een bepaalde combinatie van forensisch-technisch bewijsmateriaal, getuigenverklaringen en videobeelden) dat de veroordeelde ten tijde van het delict consistent positioneert op de plaats van het delict, zal een nieuwe getuigenverklaring die de veroordeelde in potentie alsnog een alibi verschaft niet snel kwalificeren als een novum. In het licht van de overtuigende bewijsconstructie wettigt zij immers niet het ernstige vermoeden dat de rechter bij bekendheid met die getuigenverklaring tot een vrijspraak zou zijn gekomen. Anderzijds, indien de veroordeling is gebaseerd op weinig onderscheidend bewijsmateriaal is de kans (veel) groter dat dezelfde alibiverklaring erin slaagt de toegepaste bewijsconstructie te ondermijnen.”

Aben heeft in dezelfde vordering voorts aandacht besteed aan de bekennende verklaringen die in de zaak van “De zes van Breda” waren afgelegd door drie verdachten (veroordeelden). Hij heeft erop gewezen dat de gedachte dat een valse bekentenis uitsluitend wordt afgelegd onder zware en/of ongeoorloofde druk als achterhaald moet worden beschouwd en dat onder bepaalde condities een niet te verwaarlozen fractie van de onschuldige verdachten kan worden gebracht tot een bekentenis die niet correspondeert met de werkelijkheid. Over het geval dat in de bekennende verklaringen van verschillende verdachten overeenkomsten zijn waar te nemen, heeft Aben vervolgens opgemerkt:

“De kans dat twee individuen onafhankelijk van elkaar twee overeenkomstige verhalen opdissen is dermate klein dat een treffende gelijkenis in twee verhalen vrijwel nooit valt te wijten aan het toeval. In zo’n geval mag veilig worden aangenomen dat er een verband bestaat tussen beide verhalen. (...) Het bedoelde verband kan erin bestaan dat beide individuen getuige zijn geweest van hetzelfde voorval en daarover “onafhankelijk” van elkaar dienovereenkomstig verklaren. De door mij bedoelde voorwaarde van onafhankelijkheid is in het hier besproken argument cruciaal. Zonder deze onafhankelijkheid kan niet worden uitgesloten dat de gelijkenissen in twee verhalen uiteindelijk zijn te herleiden tot een gemeenschappelijke bron van informatie anders dan hun beider waarneming van dezelfde gebeurtenis. Het signaleren van treffende overeenkomsten in de verklaringen van twee individuen heeft zonder die onafhankelijkheid op zichzelf geen meerwaarde, dat wil zeggen: geen vermogen om te

discrimineren tussen de hypothese dat beide individuen uit eigen waarneming hetzelfde voorval beschrijven, en de hypothese dat beide individuen elkaar in essentie napraten.”

En over de aanwezigheid van daderwetenschap in (bekenkende) verklaringen heeft Aben het navolgende gesteld:

“Aantoonbare daderwetenschap kan een sterke aanwijzing zijn dat de betreffende verklaring (waarheidsgetrouw) is afgelegd door de dader van het delict. De kans dat een verdachte die onwetend is van de ware toedracht bij zijn beschrijving van het delict steevast goed gokt is namelijk buitengewoon klein. De juistheid van het verklaarde is echter wel een noodzakelijke voorwaarde om daaraan de kwalificatie ‘daderwetenschap’ te verbinden. (...) De logica om daderwetenschap aan te merken als een indicatie voor het daderschap van de verdachte vereist evenwel dat de getoonde daderkennis niet afkomstig kan zijn uit andere bron dan rechtstreeks uit het brein van de dader. Daarin zit de valkuil van het op daderkennis rustende argument, want kennis is gemakkelijk overdraagbaar, bewust of onbewust. En het verhoorkoppel beschikt vaak over daderwetenschap. Die wetenschap kan de verdachte in vragende vorm worden aangereikt, zodat het goede antwoord zich laat raden.”

Over de vraag hoe de afwezigheid van forensisch-technisch bewijsmateriaal moet worden geduid, heeft Aben voorts het volgende standpunt ingenomen:

“Dat “absence of evidence” geen sluitend “evidence of absence” meebrengt, houdt verband met de – op zichzelf correcte – gedachte dat niet in alle gevallen de sporen worden gevonden die de dader op de plaats van het delict heeft achtergelaten. Het is kortom mogelijk dat de verdachte heeft deelgenomen aan het delict zonder dat de stille getuigen daarvan konden worden veiliggesteld. Met dit argument zal de rechter naar mijn mening echter niet mogen volstaan. Wederom zal hij de mate van waarschijnlijkheid dat bij technisch onderzoek geen sporen worden gevonden moeten waarderen, en daartoe bijvoorbeeld twee contraire hypothesen beschouwen, namelijk (1) dat de verdachte als dader van het delict sporen heeft achtergelaten, en (2) dat de verdachte nimmer de plaats van het delict heeft betreden.

De afwezigheid van aanwijzingen kan aldus gezien wel degelijk een aanwijzing voor afwezigheid constitueren, en dit naar gelang de kwaliteit van het zoekproces. Naarmate het sporenonderzoek meer consciëntieus en deskundig is uitgevoerd, strookt de vruchteloosheid van het sporenonderzoek beter met de hypothese dat de verdachte part noch deel had aan het onderzochte misdrijf dan met de hypothese van schuld.”

Potentieel onveilige veroordelingen

Deze algemene beschouwingen kunnen vanzelfsprekend niet los worden gezien van enkele bevindingen die de Commissie reeds in haar tussenadvies van 29 juli 2016 heeft gepresenteerd. De Commissie heeft in dat advies, zoals hiervoor is opgemerkt, onder meer vastgesteld dat (1) de betrokkenheid van verzoekers en van de overige veroordeelden bij het delict in doorslaggevende mate is gebaseerd op verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3], (2) forensisch-technisch onderzoek geen belastend materiaal voor verzoekers en de overige veroordeelden heeft opgeleverd, (3) de vaststelling van het gerechtshof dat bij

het delict tien mannen betrokken zijn geweest en dat vijf mannen in of bij de woning zijn geweest niet spoort met de voor het bewijs gebruikte verklaring van het slachtoffer [slachtoffer 2], die heeft verklaard slechts één dader te hebben gezien.

Tegen die achtergrond merkt de Commissie de veroordelingen van verzoekers aan als potentieel onveilig, in de hiervoor omschreven betekenis: de bewijsmiddelen, de bewijsconstructie en de bewijsoverwegingen roepen – in elk geval naar hedendaags inzicht – serieus te nemen vragen op in termen van betrouwbaarheid, deugdelijkheid en (wetenschappelijke) onderbouwing. De Commissie heeft haar werkzaamheden er daarom op gericht een antwoord op die vragen te formuleren.

De wijze waarop de verhoren hebben plaatsgevonden kan relevant zijn voor de beoordeling van de betrouwbaarheid, deugdelijkheid en (wetenschappelijke) onderbouwing van de afgelegde verklaringen. Gedragingen of opmerkingen van de verhorende verbalisanten kunnen – ook als die op zichzelf als rechtmatig worden gekwalificeerd – immers invloed uitoefenen op de inhoud van verklaringen en aldus relevant zijn voor de waarheidsvinding. De Commissie komt daarop hieronder terug.

De verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] nader beschouwd

Het gerechtshof heeft zijn oordeel over de betrouwbaarheid en de rechtmatigheid van verkrijging van de door [betrokkene 3] en [verzoeker 3] afgelegde verklaringen, zoals hiervoor is opgemerkt, mede gebaseerd op kennisneming van delen van de beschikbare videobanden van de verhoren. Het heeft bovendien als zijn oordeel uitgesproken dat de verklaringen die [betrokkene 3] en [verzoeker 3] hebben afgelegd innerlijk consistent zijn gebleken. Indien het gerechtshof met die laatste overweging heeft bedoeld dat [betrokkene 3] en [verzoeker 3] steeds consistente – in de zin van: min of meer gelijklopende – verklaringen hebben afgelegd, kan de Commissie slechts haar verbazing daarover uitspreken. Reeds raadpleging van de processen-verbaal van verhoor leert dat van consistente verklaringen allesbehalve sprake is geweest.⁸ Ook als het gerechtshof met deze overweging heeft bedoeld tot uitdrukking te brengen dat [betrokkene 3] en [verzoeker 3] in elk geval in hun bekennende verklaringen consistent zijn geweest, kan dat oordeel door de Commissie echter – mede op de hierna weer te geven gronden – niet worden onderschreven.

Integrale kennisneming van de videobanden en systematische vergelijking van die videobanden met de van die verhoren opgemaakte processen-verbaal, brengen de Commissie in elk geval tot andere conclusies dan die het gerechtshof destijds heeft getrokken.

Op basis van integrale kennisneming van de videobanden die van de verhoren van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] beschikbaar zijn, kan namelijk worden vastgesteld dat alle

⁸ Daarop is ook gewezen in het rapport van de door de raadslieden van [betrokkene 2], [betrokkene 6] en [betrokkene 5] ingeschakelde deskundige Rassin, in diens rapport van 8 juni 2000: de vraag of sprake is van betrouwbare verklaringen – in de zin van stabiliteit in de tijd en interne consistentie – moet volgens deze deskundige ronduit ontkennend worden beantwoord. Uit het rapport van Rassin blijkt overigens dat hij van de videobanden van de verhoren geen kennis heeft genomen.

factoren die naar huidig wetenschappelijk inzicht het risico op een valse bekentenis verhogen ook feitelijk aanwezig waren.⁹

1. Een groot aantal verhoren is lang en intensief geweest, waarbij – ook door het soms late tijdstip – de vermoeidheid nu en dan zichtbaar toe heeft geslagen. De Commissie stelt vast dat de wetenschappelijke literatuur over dit onderwerp een uitdrukkelijk verband legt tussen lange verhoren, mentale uitputting en de kans op valse bekentenissen.¹⁰ De Commissie wijst er in dit verband bijvoorbeeld op dat [betrokkene 3] in de periode van 8 tot 10 april 1999 in totaal zevenmaal is verhoord, met een totale lengte van meer dan 21 uren en met uitlopen tot na middernacht: op 8 april 1999 van 10.00 uur tot 16.55 uur (1^e verhoor) en van 19.10 uur tot 00.25 uur (2^e verhoor), op 9 april 1999 van 11.30 tot 13.15 uur (3^e verhoor), van 19.25 uur tot 20.05 uur (4^e verhoor) en van 20.25 uur tot 00.10 uur (5^e verhoor) en op 10 april 1999 van 13.50 uur tot 14.45 uur (6^e verhoor) en van 18.45 uur tot 20.45 uur (7^e verhoor). Halverwege het 5^e verhoor heeft [betrokkene 3] de cruciale omslag van een ontkennende proceshouding naar een bekende proceshouding gemaakt. Het 6^e verhoor is na korte tijd onderbroken, omdat [betrokkene 3] kenbaar maakte erg moe te zijn.
2. Tijdens de verhoren is niet slechts incidenteel, maar structureel druk uitgeoefend op de (toen nog) verdachten. In dat verband ontkomt de Commissie er niet aan stil te staan bij de overwegingen van het gerechtshof dat van structurele druk op [betrokkene 3] en [verzoeker 3] geen sprake is geweest en dat de uitlatingen waarop de verdediging een beroep heeft gedaan niet als ernstig – en hooguit als minder professioneel – moeten worden gekwalificeerd en dienen te worden geplaatst in de context van een gebruikelijk verhoor in een zware strafzaak. Het gerechtshof heeft in dat verband gesproken van “incidentele uitlatingen”.

Over dit oordeel is in de conclusie van de advocaat-generaal, voorafgaand aan het arrest van de Hoge Raad in de zaak van een van de veroordeelden, het volgende opgemerkt:¹¹

“Dat het hof de uitlatingen van verbalisanten – dat zij ervoor zouden zorgen dat verzoeker twintig jaar krijgt opgelegd en dat diens profiel kan worden ingepast in de compositietekening – als “wellicht minder professioneel” heeft betiteld, mag een eufemisme heten voor: ronduit onprofessioneel, ontoelaatbaar en onrechtmatig.”

De Commissie onderschrijft die kanttekening. Voor haar is in het bijzonder relevant dat het oordeel van het gerechtshof dat sprake is van “incidentele uitlatingen” slechts kan zijn gebaseerd op de fragmenten van de verhoren waarvan het gerechtshof ter terechtzitting kennis heeft genomen. Met andere woorden: dat oordeel van het gerechtshof is niet gebaseerd op integrale kennisneming van de beschikbare opnames van de verhoren van [betrokkene 3] en [verzoeker 3]. Zou dat anders zijn, dan kunnen de desbetreffende overwegingen van het gerechtshof bij de Commissie (opnieuw) slechts verbazing wekken.

⁹ Zie voor een overzicht van zulke factoren: C.J. Brainerd. (2013). Murder must memorise. *Memory*, 21, 547-555.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld S.A. Drizin & R.A. Leo (2004), *The problem of false confessions in the post-DNA world*, North Carolina Law Review 89, p. 891-1007.

¹¹ ECLI:NL:PHR:2002:AD8901.

Integrale kennisneming van de videobanden van de verhoren leert namelijk dat niet slechts de door het gerechtshof benoemde incidenten – over het afhakken van vingers, over stemverheffing, over het op tafel slaan, over het dicht bij de verdachte staan of zitten, over de arm om de verdachte, over de politie die ervoor kan zorgen dat 20 jaren gevangenisstraf wordt opgelegd en over de optie om het gezichtsprofiel van de verdachte te laten passen in een compositietekening – relevant zijn. Op [betrokkene 3] is de druk in het 4^e politieverhoor en het eerste deel van het 5^e politieverhoor aanmerkelijk opgevoerd, waarbij hem onder meer herhaaldelijk is toegevoegd dat hij ([betrokkene 3]) liegt en dat hij steeds liegt als hij moet nadenken alvorens antwoord op een vraag te geven. Tijdens het eerste gedeelte van het 5^e verhoor heeft een derde opsporingsambtenaar de verhoorruimte betreden, wiens bejegening van [betrokkene 3] de grenzen van het fatsoen ver heeft overschreden. Illustratief daarvoor is onder meer dat [betrokkene 3] aan de tolk – die bij het tweede gedeelte van het 5^e verhoor niet aanwezig was – bij diens terugkomst in de verhoorkamer heeft toevertrouwd dat hij door de verbalisanten onder druk is gezet en dat aan het einde van de bandopname van het 5^e verhoor, als [betrokkene 3] de verhoorruimte al heeft verlaten, de verbalisanten elkaar lachend vertellen dat ze er een beetje druk op hebben gezet en dat [betrokkene 3] geen kans meer had om na te denken. Voor aanvang van het 6^e verhoor, als [betrokkene 3] nog niet in de verhoorkamer aanwezig is, hebben de verbalisanten lachend herhaald dat [betrokkene 3] geen tijd kreeg om na te denken, daaraan toevoegend:

“Je geeft hem natuurlijk steeds op z’n kloten, maar op een gegeven moment is dat op. Ja, ze moeten het beneden gehoord hebben dat het zo tekeer ging hier.”

Op basis van de op band opgenomen verhoren van [verzoeker 3] heeft de Commissie bovendien kunnen vaststellen dat ook op hem structureel druk is uitgeoefend en dat bij deze verdachte eveneens sprake is geweest van een stelselmatige behandeling die naar het oordeel van de Commissie als onbehoorlijk dient te worden gekwalificeerd. Die vaststelling is van belang om de simpele reden dat een systematisch onbehoorlijke bejegening een motief voor de verdachte kan opleveren om daaraan middels een valse bekentenis een einde te maken.¹²

3. Tijdens de verhoren is regelmatig aan [betrokkene 3] en [verzoeker 3] voorgehouden dat zij volgens de verhorende verbalisanten “slechts” op de uitkijk hebben gestaan en dat die rol tot een lagere straf zal leiden dan de straf die degene zal krijgen die de schoten op de slachtoffers heeft afgevuurd, waaraan de herhaalde dreiging is verbonden dat zij, [betrokkene 3] en [verzoeker 3], door te ontkennen of door niet datgene te verklaren wat de verbalisanten kennelijk wilden horen, in de positie konden worden gebracht dat medeverdachten zouden verklaren dat zij, [betrokkene 3] en [verzoeker 3], de kogels op de slachtoffers hebben afgevuurd. Deze vormen van minimalisatie en maximalisatie zijn verhoortechnieken waarvan vaststaat dat zij het risico op een valse bekentenis aanmerkelijk verhogen.¹³

¹² Zie: S.M. Kassin & G.H. Gudjonsson (2004). The psychology of confessions: A review of the literature and issues. *Psychological Science in the Public Interest*, 5, 33-67.

¹³ Zie daarvoor onder meer Russona et al. (2005), *Investigating true and false confessions within a novel paradigm*, *Psychological Science* 16, p. 481-486.

4. Tijdens de verhoren is bij herhaling door de verhorende verbalisanten aan [betrokkene 3] en [verzoeker 3] informatie verschaft die delictgerelateerd was of kon zijn (“daderwetenschap”). De Commissie volstaat met enkele voorbeelden, waar er meer van zijn te benoemen:

- In het 1^e verhoor heeft [betrokkene 3] namen genoemd van personen die volgens hem zouden behoren tot de groep rondom [verzoeker 1]. De verbalisanten hebben hem vervolgens geconfronteerd met de stelling dat hij de naam van een van de betrokkenen niet heeft genoemd, waarover door anderen al wel zou zijn gesproken. Pas na drie kwartier – en nadat [betrokkene 3] aanvankelijk andere namen heeft genoemd die volgens de verbalisanten niet juist zouden zijn – en pas nadat door de verbalisanten is gemeld dat iemand in Duitsland vast heeft gezeten – heeft [betrokkene 3] gemeld dat een man met een witte Volkswagen Golf naar Nederland is gekomen en heeft [betrokkene 3] vervolgens bij een fotoconfrontatie [betrokkene 7] herkend en benoemd als een man die deel uit zou maken van de bedoelde groep rondom [verzoeker 1].
- In het tweede gedeelte van het 5^e verhoor, waarin [betrokkene 3] de omslag heeft gemaakt naar een bekennende verklaring, heeft [betrokkene 3] aanvankelijk verklaard dat gebruik is gemaakt van twee auto’s op 2 september 1999: naast de door hem bestuurde Mercedes, heeft hij achtereenvolgens een Mercedes, een Ford Scorpio, een Peugeot 205, een Mitsubishi en een BMW als tweede auto genoemd.¹⁴ Steeds is hem daarop door de verbalisanten voorgehouden dat hij daarover liegt. Door de verbalisanten is vervolgens de kleur van de auto genoemd (“blauw is goed, ik zal je helpen”) die op de oprit van de woning heeft gestaan. Pas daarna heeft [betrokkene 3] consequent gesproken over een blauwe auto. In het 6^e verhoor is [betrokkene 3] opnieuw gevraagd naar de gebruikte auto’s. [betrokkene 3] heeft toen aanvankelijk wederom gesproken over achtereenvolgens een Mitsubishi, een Opel Senator en een Peugeot. Pas nadat een verbalisant aan [betrokkene 3] heeft medegedeeld te hebben gelezen dat [verzoeker 2] een Volkswagen Golf had, heeft [betrokkene 3] verklaard dat van een Volkswagen Golf gebruik is gemaakt. De aanvankelijk door [betrokkene 3] genoemde kleuren van deze Volkswagen Golf (rood, wit) zijn door de verbalisanten gecorrigeerd (blauw).
- In het 7^e verhoor heeft [betrokkene 3] verteld op welke plaats volgens hem het slachtoffer [slachtoffer 2] de woning heeft betreden. Die beschrijving klopt niet, omdat aldaar geen deur is. De verbalisanten hebben daarna aan [betrokkene 3] duidelijk gemaakt dat de toegang tot de woning aan de achterzijde van het huis is en dat daartoe een trap naar boven moet worden beklommen.
- In het 3^e verhoor dat op 22 april 1999 van [verzoeker 3] is afgenomen, waarin hij een bekennende verklaring heeft afgelegd, is het patroon vrijwel voortdurend hetzelfde: aan [verzoeker 3] is een vraag gesteld, hij heeft verklaard het antwoord daarop niet te weten, het antwoord op die vraag is hem vervolgens door de verbalisanten medegedeeld en kort daarna heeft [verzoeker 3] dat antwoord geproduceerd nadat hem de vraag nogmaals is gesteld. Hij is in die herhaling van de hem voorgezegde antwoorden zo ver gegaan dat hij zelfs heeft bevestigd dat de bestelbus die zou zijn

¹⁴ In het eerste deel van het 5^e politieverhoor, dus voor de omslag, heeft [betrokkene 3] ook nog een Peugeot 205 in verband gebracht met [verzoeker 2] en een Opel Senator met [verzoeker 3].

gebruikt oranje van kleur was met paarse stippen, nadat een verbalisant hem – kennelijk schertsend – die kleurencombinatie heeft voorgehouden.

- De belangrijkste elementen in de als bewijsmiddel 30 gebruikte passages uit de verklaring die [verzoeker 3] op 4 mei 1999 heeft afgelegd, zijn hem tijdens de verhoren van 22 april 1999 en 3 mei 1999 nadrukkelijk door de verbalisanten voorgehouden. Dat geldt bijvoorbeeld voor de rol van [betrokkene 7], voor de betrokkenheid van [betrokkene 6] en de door [betrokkene 6] bestuurde bestelbus, voor het gebruik van een Volkswagen Golf en voor een tas die in de kofferbak heeft gelegen.

5. De vraagstelling tijdens de verhoren is bij tijd en wijle suggestief geweest. Die suggesties zijn soms aantoonbaar onjuist geweest. In het 1^e en het 2^e politieverhoor van [betrokkene 3] is bijvoorbeeld herhaaldelijk de onjuiste suggestie uitgesproken dat [verzoeker 1] en [verzoeker 2] belastende verklaringen over [betrokkene 3] hebben afgelegd en in het eerste deel van het 5^e politieverhoor is aan [betrokkene 3] ten onrechte medegedeeld dat [verzoeker 1] zou hebben verklaard wie de schutter is geweest. In deze onjuiste suggesties ziet de Commissie een parallel met het fenomeen dat in de literatuur als *false evidence manipulations* wordt genoemd: het schermen met non-existent bewijs. Ook daarvan is bekend dat het de kans op valse bekentenissen aanmerkelijk verhoogt.¹⁵

Soms is door de suggestieve vraagstelling relevante informatie door de verhorende politieambtenaren prijsgegeven, waardoor de verklaringen zijn bijgestuurd. Saillant voorbeeld daarvan is de wijze waarop tijdens datzelfde politieverhoor informatie is gegeven over het beperkte zicht vanaf de straatkant op de woning en de daaruit voortvloeiende conclusie dat [betrokkene 3] dus op enig moment uit de auto moet zijn gestapt.

6. Het tweede gedeelte van het 5^e verhoor van [betrokkene 3] heeft opzettelijk buiten aanwezigheid van een tolk plaatsgevonden. De Commissie heeft in de opname van dit verhoor geen enkele aanwijzing gevonden die steun geeft aan de veronderstelling dat [betrokkene 3] zich tijdens het eerste gedeelte van dit verhoor – of tijdens voorafgaande verhoren – heeft verscholen achter de tolk, zoals de teamleider van het onderzoek ter terechtzitting in hoger beroep als getuige heeft verklaard. De Commissie heeft juist vastgesteld dat de communicatie tussen de verbalisanten en [betrokkene 3] door de afwezigheid van de tolk moeizaam is verlopen en dat [betrokkene 3] tijdens het tweede gedeelte van dit 5^e verhoor niet de indruk geeft alle vragen en opmerkingen van de verbalisanten goed te begrijpen.
7. In dat tweede gedeelte van het 5^e verhoor heeft [betrokkene 3], zoals opgemerkt, voor het eerst een bekennende verklaring afgelegd. Dat tweede gedeelte van dit verhoor is rommelig verlopen. Eerst heeft [betrokkene 3] verteld dat hij [verzoeker 2] en [verzoeker 1] bij de woning heeft afgezet en dat hij in de auto op hen heeft gewacht. Op vragen van de verbalisanten heeft hij vervolgens steeds een extra naam genoemd van betrokken personen (“wie nog meer?”). Volgens [betrokkene 3] zijn [verzoeker 3], [verzoeker 2] en

¹⁵ Zie voor een samenvattend overzicht: S.M. Kassin (2015), *The social psychology of false confessions*, Social Issues and Policy Review 9, p. 25-51.

[verzoeker 1] binnen geweest, maar later heeft hij beweerd dat [verzoeker 3] buiten heeft gewacht. Daarna is aan de hand van foto's geprobeerd de rol van de betrokkenen duidelijk te krijgen. Daartoe zijn foto's gestapeld, waarbij aan elk stapeltje een aparte rol werd toegekend (bijvoorbeeld: het stapeltje van mannen die in de woning zijn geweest). De samenstelling van die stapeltjes is bij herhaling gewijzigd, door de verbalisanten of door [betrokkene 3], waardoor de indruk van "kwartetten" met foto's ontstaat. Daarbij heeft [betrokkene 3] ook de foto van ene [betrokkene 11] in verband gebracht met het delict, als iemand die ook in de woning is geweest – om die foto na enige sturing van de verbalisanten ("Is [betrokkene 11] er ook bij geweest? Weet je het zeker? Niet zomaar namen noemen hè") weer van het stapeltje te verwijderen en aldus deze [betrokkene 11] buiten de veronderstelde dadergroep te houden.

8. De verhoren van [verzoeker 3] die na 13/14 april 1999 hebben plaatsgevonden, zijn vrijwel steeds via hetzelfde patroon verlopen: aanvankelijk komt [verzoeker 3] terug op zijn bekende verklaringen, dat leidt tot zichtbaar en hoorbaar ongenoegen bij de verbalisanten en daarna bevestigt [verzoeker 3] min of meer zijn bekende verklaringen. [verzoeker 3] heeft in die verhoren bovendien bij herhaling verteld dat hij zijn onjuiste, bekende verklaringen heeft afgelegd omdat hem door de verbalisanten is voorgehouden dat hij zijn broer [verzoeker 2] kon helpen door te bekennen: [verzoeker 3] zou volgens de verbalisanten alleen kunnen verklaren dat zijn broer [verzoeker 2] niet de schutter was als hij zelf bij het delict betrokken is geweest. Ook deze verhoortechniek, waarin een premie wordt gezet op een bekende verklaring, bevordert de kans op een valse bekentenis.

Naast deze factoren die de kans op een valse bekentenis (aanmerkelijk) vergroten, heeft de Commissie de volgende vaststellingen gedaan die eveneens van belang zijn voor de waardering van de afgelegde verklaringen en voor het gebruik van (passages uit) die verklaringen voor het bewijs:

- (i) Op relevante momenten is door de verhoerende opsporingsambtenaren niet doorgevraagd, terwijl daartoe op dat moment wel alle aanleiding bestond. In het (tweede gedeelte van het) 5^e verhoor heeft [betrokkene 3] bijvoorbeeld verklaard dat hij het gebruikte vuurwapen heeft gezien en heeft hij dat aangeduid als een 9 mm pistool. Omdat de slachtoffers zijn beschoten met patronen van het kaliber 7.65 mm en [betrokkene 3] in zijn 2^e verklaring heeft gezegd veel verstand te hebben van vuurwapens, had het voor de hand gelegen door te vragen op de aanduiding van een 9 mm pistool. Dat is niet gebeurd.
- (ii) Ook nadat [betrokkene 3] en [verzoeker 3] de omslag hebben gemaakt in hun proceshouding, is van een min of meer vloeiende, coherente verklaring geen sprake. [betrokkene 3] heeft in het tweede gedeelte van het 5^e verhoor bijvoorbeeld eerst twee andere personen aangeduid als schutter ([verzoeker 2] en [betrokkene 5]), alvorens [betrokkene 7] als schutter aan te wijzen.¹⁶ Ook de uitspraken van [betrokkene 3] over de gebruikte auto's en over de samenstelling van de groep aan de hand van foto's maken duidelijk dat van een vloeiende,

¹⁶ In dit verband vraagt de Commissie nogmaals aandacht voor de uitkomsten van het Duitse onderzoek inzake [betrokkene 7] (zie hierboven).

coherente verklaring geen sprake is geweest. Over de wijze waarop de bekende verklaringen van [verzoeker 3] tot stand zijn gekomen, heeft de Commissie hiervoor al het een en ander opgemerkt.

- (iii) Ook nadat [betrokkene 3] zijn ontkennende proceshouding heeft verlaten, heeft hij uitspraken gedaan die aantoonbaar niet juist zijn. Zo heeft [betrokkene 3] in het tweede gedeelte van het 5^e politieverhoor verklaard dat tijdens de overval ook een oude man in de woning aanwezig was, terwijl is vastgesteld dat de echtgenoot van het overleden slachtoffer toen niet thuis was. In datzelfde verhoor heeft [betrokkene 3] verklaard dat het donker was ten tijde van de overval, terwijl de zon op 2 september 1998 pas om 20:22 onderging.¹⁷ In het 7^e verhoor heeft [betrokkene 3] verklaard dat de overval na 21.00 uur heeft plaatsgevonden, terwijl die tijdsaanduiding eveneens aantoonbaar niet klopt: omstreeks 20:06 uur is immers de eerste melding bij de politie binnengekomen. In het tweede gedeelte van het 5^e verhoor en in het 7^e verhoor heeft [betrokkene 3] een aantoonbaar onjuiste beschrijving van de woning en de bijbehorende tuin gegeven. Hij heeft bijvoorbeeld door middel van een handgebaar duidelijk gemaakt dat de woning was voorzien van een puntdak, terwijl sprake is van een plat dak.¹⁸

Relevant acht de Commissie in dit verband ook het volgende. De woning waar de overval op 2 september 1998 plaatsvond, is niet alledaags. De foto's die in het dossier zijn opgenomen, leren dat de woning aan de voorzijde gedeeltelijk op palen is geplaatst. Aan die voorzijde is er, behalve een garage, geen begane grond. Onder de eerste verdieping van de woning bevindt zich aldus aan de voorzijde een grote, lege opening, die direct in het oog springt.¹⁹ Noch in de bekende verklaringen van [betrokkene 3], noch in die van [verzoeker 3] is daarvan melding gemaakt.

- (iv) In de door het gerechtshof voor het bewijs gebruikte verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] is gesteld dat direct na de overval aan [betrokkene 7] het verwijt is gemaakt dat hij een vrouw heeft neergeschoten. De Commissie heeft geen antwoord kunnen vinden op de voor de hand liggende vraag waarom op dat moment niet is gesproken over twee slachtoffers: direct na de overval was het immers voor de betrokkene(n) niet kenbaar dat het tweede slachtoffer, [slachtoffer 2], de aanslag wonderwel heeft overleefd.
- (v) De Commissie heeft, zoals opgemerkt, de van de verhoren opgemaakte processen-verbaal systematisch vergeleken met de verhoren die op band zijn opgenomen. Zij heeft moeten vaststellen dat de processen-verbaal niet steeds een juiste en volledige weergave behelzen van de afgelegde verklaringen. Die vergelijking wijst uit dat soms uiterst relevante uitlatingen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] niet zijn gerelateerd, dat soms opmerkingen van verbalisanten in het proces-verbaal van verhoor zijn toegeschreven aan de verdachten en dat

¹⁷ Zie bijvoorbeeld <https://www.kalender-365.nl/kalender/1998/september.html>.

¹⁸ Dit wordt overigens ook niet vermeld in het proces-verbaal.

¹⁹ Dit is nog steeds het geval volgens de eigen waarneming van commissielid Franken.

passages uit de verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] niet juist zijn weergegeven. Vrijwel alle hiervoor benoemde vaststellingen – over de druk die is uitgeoefend, over verhoortechnieken als minimalisatie en maximalisatie, over de daderwetenschap die door de verhoerende verbalisanten is verstrekt, over de suggestieve vraagstelling, over de aan [verzoeker 3] voorgehouden antwoorden op de hem gestelde vragen, over de onjuistheden en wisselingen in de verklaringen van [betrokkene 3], et cetera – zijn in de processen-verbaal van verhoor niet terug te vinden. Die vaststelling baart grote zorgen. Zij geeft aanleiding ook vraagtekens te plaatsen bij de volledigheid, de juistheid en de nauwkeurigheid van de processen-verbaal van de verhoren die niet zijn opgenomen. Zij leidt bovendien tot de vaststelling dat het gerechtshof, dat slechts fragmenten van de opgenomen verhoren heeft bekeken, zich op basis daarvan geen volledig en adequaat beeld heeft kunnen vormen van hetgeen zich tijdens de verhoren heeft afgespeeld en/of van hetgeen tijdens de verhoren is gezegd door de verdachte en door verbalisanten.

- (vi) De Commissie heeft zich – indachtig de opmerkingen van de advocaat-generaal Aben in zijn vordering tot herziening in de zaak van “De zes van Breda” – bovendien de vraag gesteld of de bekennende verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3], die voor het bewijs zijn gebruikt, een treffende gelijkenis vertonen en onafhankelijk van elkaar tot stand zijn gekomen. De Commissie beantwoordt die vragen ontkennend.

Allereerst moet worden vastgesteld dat de verklaringen niet onafhankelijk van elkaar tot stand zijn gekomen. Hiervoor is al opgemerkt dat [betrokkene 3] vanaf het eerste verhoor, deels ten onrechte, is voorgehouden dat [verzoeker 1], [verzoeker 2] en [verzoeker 3] voor hem belastende verklaringen hebben afgelegd en dat hem tijdens verhoren ook is voorgehouden dat “anderen” namen van betrokkenen hebben genoemd die [betrokkene 3] volgens de verbalisanten leugenachtig achterwege zou laten. De verklaring van [verzoeker 2] over een door hem in gebruik zijnde Volkswagen Golf is expliciet benoemd tijdens een verhoor van [betrokkene 3]. Daarenboven hebben de verbalisanten in zowel de verhoren van [betrokkene 3] als in de verhoren van [verzoeker 3] delictgerelateerde informatie verstrekt.

Ten tweede heeft de Commissie in dit verband vastgesteld dat [betrokkene 3] noch [verzoeker 3] een min of meer vloeiende bekentenis heeft afgelegd, nadat zij de omslag van ontkennen naar bekennen hebben gemaakt. Ook na die omslag hebben zij bovendien (a) niet consistent verklaard, (b) aantoonbare onjuistheden verklaard en (c) op aangeven of na aandringen van de verbalisanten verklaard.

Ten derde heeft de Commissie geconstateerd dat de voor het bewijs gebruikte verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] weliswaar op hoofdlijnen overeenkomen, maar dat van een treffende gelijkenis van specifieke details geen sprake is. Die hoofdlijnen betreffen de personen die bij het delict betrokken zouden zijn geweest, de auto's die zijn gebruikt om bij de plaats delict te komen en de persoon van de schutter ([betrokkene 7]). Zelfs bij die overeenstemming op hoofdlijnen kunnen vraagtekens worden geplaatst, gelet op bijvoorbeeld de

hiervoor besproken verklaringen van [betrokkene 3] over de gebruikte auto's en de persoon van de schutter en gelet op de wijze waarop tijdens de verhoren is geprobeerd van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] een volledige beschrijving te krijgen van de veronderstelde dadergroep.

(vii) De Commissie heeft tot slot vastgesteld dat in het over [verzoeker 3] uitgebrachte rapport van gedragskundig onderzoek van 12 december 1999 – welk rapport zich bij de aan het gerechtshof bekende processtukken bevindt – is opgemerkt dat deze verdachte “iets lijdzaam, passief en afhankelijk over zich heeft” en dat hij “gemakkelijk te beïnvloeden is”. Tegenover deze onderzoekers heeft [verzoeker 3] ontkend betrokken te zijn geweest en heeft hij duidelijk gemaakt dat zijn (bekenende) verklaringen onder druk van de verhoerende opsporingsambtenaren tot stand zijn gekomen.

Het door het gerechtshof gebruikte steunbewijs en de ter zitting afgelegde verklaringen van [betrokkene 3]

De Commissie heeft in verband met de voor het bewijs gebruikte verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] nog twee aanvullende vragen onder ogen gezien:

1. Hoe moeten, gelet op het vorenstaande, de overwegingen van het gerechtshof worden gewaardeerd dat de verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] op onderdelen steun vinden in ander bewijsmateriaal?
2. Hoe moeten, gelet op het vorenstaande, de voor het bewijs gebruikte verklaringen worden begrepen die [betrokkene 3] ter terechtzitting in hoger beroep heeft afgelegd?

Ten aanzien van de eerste vraag is van belang allereerst nogmaals te benadrukken dat de bewezenverklaring in doorslaggevende mate is gebaseerd op de voor het bewijs gebruikte verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3]. Alleen in die verklaringen is een rechtstreeks verband gelegd tussen het bewezen verklaarde delict en de verzoekers, de andere veroordeelden en [betrokkene 7].

Het gerechtshof heeft zes specifieke onderdelen benoemd uit de verklaringen van [betrokkene 3] en/of [verzoeker 3] die steun zouden vinden in ander bewijsmateriaal. Over die zes onderdelen merkt de Commissie het volgende op.

- Het eerste onderdeel heeft betrekking op de verklaring van [betrokkene 3] dat hij op 2 september 1998 met pech langs de kant van de weg is komen te staan, dat [verzoeker 2] hem toen is komen helpen en dat vervolgens is getankt bij een benzinestation. Volgens het gerechtshof vindt dat onderdeel van de bewezenverklaring steun in de verklaringen van [verzoeker 2], diens vader, [betrokkene 1], en de bij het tankstation werkzame getuige [getuige 2]. De Commissie merkt hierover in de eerste plaats op dat uit de bewijsmiddelen blijkt dat dit tanken op 2 september 1998 rond 17.00 uur plaatsvond – dat wil zeggen enkele uren vóór het delict. De Commissie heeft voorts vastgesteld dat dit tankstation is gevestigd aan het Salvatorplein in Arnhem-Zuid, terwijl de overvallen woning aan de [a-straat] in Arnhem-Noord is gesitueerd. De Commissie kan daarom niet inzien hoe de steun die dit onderdeel uit de verklaringen van [betrokkene 3] vindt in ander bewijsmateriaal kan bijdragen aan de vaststelling dat de veroordeelden en [betrokkene 7] betrokken zijn geweest bij het delict.

- Het tweede onderdeel heeft betrekking op de verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] dat enkele verdachten in een blauwe Volkswagen Golf zijn gearriveerd. Volgens het gerechtshof vindt dat onderdeel steun in een waarneming van de getuige [getuige 3]. De Commissie stelt, met verwijzing naar haar voorafgaande beschouwingen, vast dat [betrokkene 3] noch [verzoeker 3] uit eigen beweging heeft verklaard over het gebruik van een blauwe Volkswagen Golf. Een verbalisant heeft tijdens het tweede, niet geverbaliseerde maar wel opgenomen verhoor van [verzoeker 3] op 22 april 1999 opgemerkt dat [betrokkene 3] als eerste heeft gesproken over een blauwe Volkswagen Golf. De Commissie heeft evenwel aan de hand van de opgenomen verhoren kunnen vaststellen dat die informatie hem is aangereikt door de verbalisanten, nadat [betrokkene 3] aanvankelijk tal van andere automerken en twee andere kleuren heeft genoemd. De Commissie heeft bovendien aan de hand van de opgenomen verhoren kunnen vaststellen dat de verbalisanten ook aan [verzoeker 3] de informatie over het veronderstelde gebruik van een blauwe Volkswagen Golf hebben aangereikt. Van daderwetenschap, die zou worden bevestigd door de waarneming van de getuige [getuige 3], is dan ook geen sprake: de verbalisanten hebben juist de waarneming van de getuige [getuige 3] in de verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] ingebracht. De Commissie voegt daar nog aan toe dat de getuige [getuige 3] nadrukkelijk heeft verklaard dat de persoon die hij bij de desbetreffende Volkswagen Golf heeft gezien een getinte huidskleur heeft, een Indisch / Pakistaans type zou zijn, geen baard of snor had en zeker niet van Turkse of Marokkaanse afkomst is. Het door [getuige 3] gegeven signalement lijkt niet te passen bij een van de veroordeelden en evenmin bij [betrokkene 7].²⁰
- Het derde onderdeel heeft betrekking op de verklaring van [betrokkene 3] dat hij na het parkeren van de door hem bestuurde Mercedes de kofferbak van zijn auto heeft opengemaakt. Dat onderdeel zou zijn bevestigd in de verklaring van de getuige [getuige 4]. De Commissie heeft vastgesteld dat [betrokkene 3] pas op 18 mei 1999 voor het eerst tijdens een reconstructie heeft verklaard dat hij de kofferbak van de Mercedes heeft opengemaakt. De uitlatingen van [betrokkene 3] tijdens de reconstructie zijn niet opgenomen. De Commissie kan derhalve niet vaststellen of [betrokkene 3] hierover uit eigen beweging heeft verklaard. Zij kan wel vaststellen dat [betrokkene 3] daarover niet uit eigen beweging heeft verklaard tijdens zijn bekennde verklaringen van 9 en 10 april 1999.
- Het vierde onderdeel heeft betrekking op de verklaring van [betrokkene 3] dat de voorzijde van de woning bij schemer of duisternis wordt verlicht door een lamp die via een sensor wordt ingeschakeld. Dat onderdeel vindt volgens het gerechtshof bevestiging in politieonderzoek. Dat politieonderzoek is weergegeven in bewijsmiddel 20. Daarin is opgenomen dat verbalisanten op 30 juni 1999 omstreeks 22.30 uur een onderzoek hebben ingesteld naar de werking van de buitenlamp die is bevestigd aan de overvallen woning. Zij hebben gerelateerd dat die buitenlamp werkt vanaf het invallen van de schemering / duisternis. De Commissie heeft op basis van de tijd waarop de zon op 2 september 1998 in Arnhem is ondergegaan (20:22 uur)

²⁰ In dat kader verwijst de Commissie naar de fotomap, die (onder meer) de foto's van de verdachten bevat.

vastgesteld dat op die dag tussen 19.00 uur en 20.00 uur, nog geen schemering of duisternis is ingevallen. De Commissie merkt in dit verband voorts op dat [betrokkene 3] in zijn verklaringen aanvankelijk steevast heeft gezegd dat de overval plaatsvond toen het al donker was, waarbij hij verschillende tijdstippen heeft genoemd die ver na het daadwerkelijke tijdvak liggen.

- Het vijfde onderdeel heeft betrekking op de verklaring van [betrokkene 3] dat hij tijdens de overval naar een nabijgelegen viaduct is gelopen waarop enkele koepels staan en dat het plafond van die koepels is beschilderd. Dat onderdeel vindt volgens het gerechtshof een bevestiging in de beschrijving van die plafondschilderingen door verbalisanten. Over die koepels en die plafondschilderingen heeft [betrokkene 3] voor het eerst gesproken op 18 mei 1999, als hij met twee verbalisanten in het kader van een reconstructie op de [a-straat] rondloopt. In het daarvan opgemaakte proces-verbaal schrijven de verbalisanten dat [betrokkene 3] tijdens dit uitstapje de verbalisanten heeft geattendeerd op de plafondschilderingen. Op 20 mei 1999 heeft [betrokkene 3] vervolgens verklaard dat hij die plafondschilderingen op 2 september 1998 heeft waargenomen. De Commissie heeft vastgesteld dat [betrokkene 3] niet eerder over die plafondschilderingen heeft gesproken en dat hij die waarschijnlijk heeft waargenomen tijdens de reconstructie op 18 mei 1999. Bij die stand van zaken kan bepaald niet worden uitgesloten dat niet een waarneming op 2 september 1998 maar een waarneming op 18 mei 1999 leidend is geweest voor de verklaring van [betrokkene 3] over de plafondschilderingen in de koepels op het viaduct.
- Het zesde onderdeel heeft betrekking op de verklaring van [verzoeker 3] dat hij na de overval met [verzoeker 1] en [betrokkene 1] is gereden naar de woning van de getuige [getuige 1] en dat hij aldaar de verdachte [betrokkene 2] heeft gezien. Dat onderdeel vindt volgens het gerechtshof steun in de verklaring van [betrokkene 2]. De Commissie heeft vastgesteld dat die informatie niet uit eigen beweging door [verzoeker 3] is verstrekt. De verbalisanten hebben hem de desbetreffende verklaring van [betrokkene 2] al in het derde verhoor, op 30 maart 1999, voorgehouden en zijn daarop in de latere verhoren regelmatig teruggekomen. Zoals hiervoor is opgemerkt, heeft [betrokkene 2] in zijn verhoor bij de rechter-commissaris, na het door de Commissie uitgebrachte tussenadvies, verklaard dat de verbalisanten de ontmoeting in de woning van getuige [getuige 1] hebben gekoppeld aan de datum van 2 september 1999.

De eerste vraag die hiervoor is gesteld was hoe de overwegingen van het gerechtshof dat de verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] op onderdelen steun vinden in ander bewijsmateriaal, gewaardeerd moeten worden. Gelet op de hiervoor genoemde punten acht de Commissie, op basis van de thans beschikbare informatie, het door het gerechtshof benoemde steunbewijs voor onderdelen van de verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] onvoldoende om twijfels over de juistheid van die verklaringen weg te nemen. Ten aanzien van niet één van de door gerechtshof benoemde onderdelen heeft de Commissie kunnen vaststellen dat [betrokkene 3] of [verzoeker 3] daarover uit eigen beweging, onafhankelijk en op basis van eigen waarneming of ondervinding heeft verklaard.

De tweede vraag die hiervoor is geformuleerd, gaat over de door [betrokkene 3] ter terechtzitting afgelegde verklaringen: hoe kunnen die worden verklaard, indien hij een valse bekentenis heeft afgelegd?

Ter zitting in hoger beroep heeft [betrokkene 3] opnieuw bekennde verklaringen afgelegd, die voor het bewijs zijn gebruikt. Zijn verklaringen van 29 en 30 mei 2000 zijn afgelegd, voordat ter terechtzitting van 13 juni 2000 fragmenten van de op videoband opgenomen verhoren van [betrokkene 3] in het opsporingsonderzoek zijn afgespeeld. Nadat die fragmenten zijn afgespeeld, heeft [betrokkene 3] ter terechtzitting van 13 juni 2000, 20 juni 2000 en 7 november 2000 nadere verklaringen afgelegd. Dat [betrokkene 3] tijdens deze zittingsdagen in zijn bekennde verklaringen heeft gepersisterd, neemt de twijfels bij de Commissie over de juistheid daarvan niet weg. Zij wijst daarbij op het volgende.

De wetenschappelijke literatuur leert dat valse bekentenissen nogal eens worden afgelegd omdat de verdachte denkt daarmee zijn eigen belang veilig te stellen. Dat belang kan verband houden met de vrees voor de uitkomsten van een *prisoners dilemma*, waarbij de verdachte geen bekennde verklaring aflegt en andere verdachten hem wel belasten.²¹ De Commissie kan onvoldoende uitsluiten dat [betrokkene 3] ook ter terechtzitting dat dilemma heeft gevoeld. Zij wijst daarbij onder meer op de volgende uitspraken van [betrokkene 3] ter terechtzitting van 13 juni 2000:

“Met betrekking tot de vraag wanneer en hoe de omslag tot stand kwam van ontkennen naar bekenne antwoord ik dat ik weinig keus had, want de politie zei genoeg bewijs te hebben. Het was toen voor mij duidelijk dat ze voldoende bewijs hadden.”

En:

“[verzoeker 3] en [verzoeker 1] hadden over mij verklaard, maar ik wist niet wat ze verklaard hadden. Later is mij door mijn advocaat verteld dat er verklaringen in het dossier lagen. Ik vond dat ik toen de waarheid maar moest gaan verklaren anders werd het alleen maar erger. Ik moest maar vertellen wat ik wist. (...) Bij gelegenheid van mijn voorgeleiding heb ik even met mijn advocaat gesproken. [verzoeker 1] en [verzoeker 3] zouden belastend over mij verklaard hebben. Zij zouden gezegd hebben: [betrokkene 3] is bij de overval aanwezig geweest. In hoofdlijnen begreep ik toen wel wat er aan verklaringen zou liggen. Van mijn advocaat begreep ik dat er verklaard was dat ik als chauffeur bij de overval was geweest.”

En:

“Ik voelde mij door de anderen verraden, met name door [verzoeker 1], omdat hij al een verklaring had afgelegd.”

En:

²¹ Zie daarover bijvoorbeeld J.T. Perilo & S.M. Kassin (2011), *Inside interrogation: The lie, the bluff, and false confessions*, Law and Human Behavior, 35, p. 327-337.

“Er werd mij gezegd dat ontkennen in mijn nadeel zou werken, maar ik had wel het recht om te zwijgen. Er werd mij zelfs voorgehouden dat men mij als de moordenaar zou kunnen gaan zien. Naar mijn mening had de politie voldoende bewijs tegen mij.”

Deze uitspraken demonstreren dat [betrokkene 3] nog ter terechtzitting in hoger beroep in de onjuiste veronderstelling verkeerde dat ook [verzoeker 1] belastende verklaringen over hem had afgelegd en daarom ook toen nog het *prisoners dilemma* heeft kunnen voelen.

Daarnaast wijst de Commissie erop dat de wetenschap dat het gerechtshof fragmenten van de in het opsporingsonderzoek afgelegde verklaringen zou bekijken – en na 13 juni 2000: de wetenschap dat het gerechtshof die fragmenten heeft bekeken – bij [betrokkene 3] de behoefte zou kunnen hebben gevoeld om vast te houden aan de teneur van de afgelegde bekentenis. Meer in het algemeen maakt de onderzoeksliteratuur inzichtelijk waarom verdachten kunnen volharden in hun valse bekentenissen. Dat kan bijvoorbeeld zijn omdat ze op anderen geen labiele indruk willen maken. De discrepantie die verdachten na het afleggen van een valse bekentenis ervaren tussen de bekentenis en de feitelijkheden – in jargon cognitieve dissonantie – zal bovendien worden getemperd door hun neiging om *confession-consistent-beliefs* te adopteren.²²

De tweede pijler van het verzoekschrift

In de verzoekschriften zijn, zoals hiervoor al is opgemerkt, ook vraagtekens geplaatst bij de verklaringen van het slachtoffer [slachtoffer 2] en zijn twijfels geuit over haar verwondingen. Er zouden, aldus de verzoekschriften, sterke aanwijzingen bestaan dat [slachtoffer 2] in het geheel niet is beschoten. Mede daarom zou twijfel moeten bestaan over de plausibiliteit van haar verklaringen.

Die aanwijzingen en twijfels zijn in de verzoekschriften deels uiteen gezet aan de hand van gegevens die ten tijde van de behandeling van de strafzaken tegen verzoekers reeds bekend waren en zijn deels vervat in een betoog dat niet anders dan als speculatief kan worden aangemerkt. Beide omstandigheden staan in de weg aan het op dit onderdeel verzochte onderzoek. Ter toelichting daarop kan op zichzelf worden volstaan met een verwijzing naar de jaarverslagen van de Commissie over de jaren 2014 en 2015, waarin zij tot uitdrukking heeft gebracht dat zij geen nader onderzoek zal adviseren, indien een beroep wordt gedaan op feiten of omstandigheden die bij de behandeling van de zaak reeds aan de orde zijn gekomen en/of indien de namens een verzoeker voorgestelde onderzoeksrichtingen zijn gebaseerd op speculatieve, onvoldoende onderbouwde standpunten.

Met die vaststelling wil de Commissie in dit geval evenwel niet volstaan. Zij hecht eraan in dit verband twee aanvullende opmerkingen te maken.

In de eerste plaats heeft de Commissie kennis genomen van het vonnis van de rechtbank Limburg in een civiele zaak die door [slachtoffer 2] is aangespannen tegen (een van) de auteur(s) van het boek *De Arnhemse villamoord: valse bekentenissen*.²³ In dat vonnis heeft de rechtbank vastgesteld dat de uitspraken van de auteur – in het boek en in een

²² Zie daarover T. Johnson (2014), *Innocent but proven guilty: An interdisciplinary study of false confessions, police interrogation, and cognitive dissonance reduction*, Princeton: Princeton University Senior Theses. Zie ook Brainerd op cit.

²³ Rechtbank Limburg 9 december 2015, zaaknummer C/03/200292/HA ZA 14-744.

televisieprogramma – geen, dan wel onvoldoende steun vinden in het feitenmateriaal dat door de auteur is gepresenteerd.

In de tweede plaats heeft de Commissie kennis genomen van een door haar advocaat aangeboden brief van [slachtoffer 2], met enkele bijlagen, waaronder een medische. Daarin heeft zij een nauwkeurige, onderbouwde toelichting gegeven op de aan haar toegebrachte verwondingen en op de wijze waarop die in de loop van de tijd zijn vastgesteld. Van enige twijfel over die verwondingen kan, gegeven die toelichting, geen sprake zijn.

Afronding

De Commissie heeft in haar tussenadvies reeds enkele bevindingen gepresenteerd, die erop duiden dat de veroordeling van verzoekers – en die van andere verdachten in deze zaak – als potentieel onveilig moet worden gekwalificeerd. De bevindingen van de Commissie na het uitbrengen van dat tussenadvies hebben dat beeld alleen maar versterkt. Dat beeld is verontrustend. Op hoofdlijnen kan het als volgt worden gekenschetst:

1. De betrokkenheid van verzoekers en de overige veroordeelden bij het bewezen verklaarde delict is in doorslaggevende mate gebaseerd op de bekennende verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3].
2. Forensisch-technisch onderzoek heeft er niet toe geleid dat verzoekers, de andere veroordeelden en/of [betrokkene 7] in verband kunnen worden gebracht met het delict.
3. De vaststelling van het gerechtshof dat tien mannen bij het delict betrokken zijn geweest en dat vijf mannen in of bij de woning zijn geweest, spoort niet met de voor het bewijs gebruikte verklaring van het slachtoffer [slachtoffer 2], die heeft verklaard slechts één dader te hebben gezien.

Die hoofdlijnen waren reeds bekend ten tijde van de behandeling van de strafzaken in hoger beroep. Een novum kan hierin dus niet worden gevonden. In de loop van het onderzoek door de Commissie zijn deze hoofdlijnen evenwel aangevuld met de volgende karakteristieken, die aan het gerechtshof niet bekend waren:

4. De Duitse autoriteiten hebben op 19 november 1999 besloten [betrokkene 7] niet (verder) te vervolgen, in welk verband zij onder meer aandacht hebben besteed aan het door [betrokkene 7] en getuigen aan [betrokkene 7] toegedichte alibi en waarbij is overwogen dat [betrokkene 7] geloofwaardig heeft ontkend de Nederlandse taal te beheersen. Daarmee is een belangrijk nieuw gegeven beschikbaar, dat haaks staat op de door het gerechtshof gebruikte bewijsmiddelen en gepresenteerde overwegingen. Daarin ligt immers besloten dat [betrokkene 7] als schutter wordt aangemerkt; een schutter die volgens het slachtoffer [slachtoffer 2] een goede beheersing van de Nederlandse taal had.
5. Integrale kennisneming van de op band opgenomen verhoren van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] leert dat alle ingrediënten voor valse bekentenissen zich hebben gemanifesteerd. Systematische vergelijking van de op band opgenomen verhoren met de van die verhoren opgemaakte processen-verbaal wijst bovendien uit dat grote zorgen bestaan over de juistheid en de volledigheid van de processen-verbaal van verhoor.

De Commissie onderkent dat het gerechtshof uitvoerig aandacht heeft besteed aan de betrouwbaarheid en de rechtmatigheid van verkrijging van de door [betrokkene 3] en

[verzoeker 3] afgelegde verklaringen. De overwegingen van het gerechtshof daaromtrent kunnen evenwel niet los worden gezien van de vaststelling dat het gerechtshof slechts kennis heeft genomen van een beperkt aantal fragmenten van de opnames van die verhoren. De Commissie heeft vastgesteld dat het gerechtshof slechts een fractie van de op beeld beschikbare verhoren van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] heeft gezien en dat de door het gerechtshof bekeken onderdelen van de verhoren van [betrokkene 3] en [verzoeker 3] geen adequaat en representatief beeld geven van de verhoren die op band zijn opgenomen.

Het gerechtshof was dus niet bekend met de volledige inhoud van die opnames. Op basis van een integrale beoordeling van de opnames en aan de hand van een systematische vergelijking met de opgemaakte processen-verbaal van verhoor, komt de Commissie – mede op basis van de huidige wetenschappelijke inzichten over valse bekentenissen die ten tijde van de beoordeling door het gerechtshof evenmin in alle opzichten waren uitgekristalliseerd – tot het standpunt dat dit oordeel van het gerechtshof naar huidige wetenschappelijke inzichten thans niet meer houdbaar is. De Commissie heeft (onder meer) moeten vaststellen dat [betrokkene 3] en [verzoeker 3] niet uit eigen beweging met specifieke daderwetenschap zijn gekomen, dat zij daarentegen op relevante onderdelen zijn “gevoed” met daderinformatie door de verhoerende verbalisanten, dat met name [betrokkene 3] ook in zijn bekennende verklaringen uitlatingen heeft gedaan die aantoonbaar onjuist zijn, dat [betrokkene 3] en [verzoeker 3] op geen enkel moment coherente en min of meer vloeiende (bekennende) verklaringen hebben afgelegd, dat sprake is geweest van structurele druk die op [betrokkene 3] en [verzoeker 3] is uitgeoefend, dat verhoortechnieken zijn toegepast die de kans op onjuiste veroordelingen vergroten en dat de processen-verbaal van verhoor geen adequaat beeld geven van de afgelegde verklaringen en de wijze waarop die tot stand zijn gekomen.

Tegen deze achtergrond krijgen andere vragen extra reliëf:

1. Wanneer en op basis waarvan is de verdenking tegen verzoekers, de overige veroordeelden en [betrokkene 7] ontstaan?²⁴
2. Is nader onderzoek gedaan naar de aanwijzingen voor de betrokkenheid van een derde ([betrokkene 12])? Zo ja: welke resultaten heeft dat opgeleverd? Zo neen: waarom niet?
3. Hoe kan worden verklaard dat [betrokkene 3] noch [verzoeker 3] een goede beschrijving (kunnen) geven van de opvallende vormgeving van de woning?
4. Hoe kan worden verklaard dat direct na de overval volgens de door het gerechtshof gebruikte bewijsmiddelen zou zijn gesproken over één slachtoffer, indien voor de betrokkene(n) op dat moment kenbaar moet zijn geweest dat op beide slachtoffers is geschoten en op geen enkele wijze was of kon worden vastgesteld dat het slachtoffer [slachtoffer 2] wonderwel niet dodelijk is geraakt?

Conclusie van de Commissie

Gelet op dit alles, adviseert de Commissie om (a) de nog bij het NFI beschikbare DNA-sporen te doen vergelijken met de DNA-profielen uit de DNA-databank, (b) de twee bruikbare

²⁴ De Commissie wijst er bijvoorbeeld op dat uit het dossier blijkt dat reeds op 6 november 1998 de vingerafdrukken van de veroordeelden [verzoeker 1], [betrokkene 3], [betrokkene 2], [betrokkene 1] en [betrokkene 4] zijn vergeleken met op de plaats delict aangetroffen sporen. Waarom en hoe zij op dat moment in beeld zijn gekomen, is niet duidelijk gemaakt.

dactyloscopische sporen en de dactyloscopische sporen die destijds niet bruikbaar werden geacht - indien beschikbaar - (opnieuw) te doen vergelijken met de in HAVANK opgeslagen vingerafdrukken.

Tegen de achtergrond van de bevindingen van de Commissie, zoals die hiervoor zijn gepresenteerd, ziet zij geen aanleiding te adviseren nader onderzoek te verrichten naar (met name) de (totstandkoming van de) bekende verklaringen van [betrokkene 3] en [verzoeker 3]. De Commissie meent dat met haar werkzaamheden voldoende tegemoet is gekomen aan de verzoeken die hiervoor (op p. 2-3) onder a-f zijn weergegeven.

Indien de resultaten van het nader DNA- en dactyloscopisch onderzoek geen wijziging aanbrengen in het door de Commissie geschetste beeld, geeft de Commissie aan de procureur-generaal bij de Hoge Raad in overweging een vordering tot herziening in te dienen en in dat kader de overige veroordeelden en de nabestaanden van de veroordeelde [betrokkene 5] daarover te informeren. Naar het oordeel van de Commissie kunnen in dat geval in de beslissing van de Duitse autoriteiten in de strafzaak tegen [betrokkene 7], in de resultaten van een integrale kennisneming van de opgenomen verhoren van [betrokkene 3] en [verzoeker 3], en in de resultaten van een systematische vergelijking van die verhoren met de daarvan opgemaakte processen-verbaal in elk geval even zovele nieuwe gegevens zoals bedoeld in artikel 457, eerste lid, onder c Sv worden gevonden.

Den Haag, 8 juni 2018

H. de Doelder,
Voorzitter Adviescommissie afgesloten strafzaken